

method is of any value for establishing the text of the New Testament” (s. 117). Därefter frågar han sig: ”Has the CBGM done much damage? I do not think so. Fortunately, ECM2 still sticks to ’reasoned eclecticism’ . . . I think that the EMC2 [sic] comes out quite well.” Tydligt inser Alexandersson inte att ECM2 tagits fram på basis av den metod han just avfärdat (CBGM) där filologens vägning av varianter i varje textställe är en integrerad del av metoden.

I sista kapitlet analyseras ECM2 och samma ståndpunkt som tidigare upprepas: ”The only conclusion one can draw must be that a judgement on [a] tradition generally and on certain documents especially is of no relevance when it comes to considering a special passage” (s. 136). Ytterst få textkritiker delar denna uppfattning idag.

Det finns ett stort behov av att granska och förklara moderna och inflytelserika metoder inom nytestamentlig textkritik, men enligt min mening fyller inte den recenserade boken detta behov. Den hade definitivt tjänat på en noggrannare fackgranskning och korrekturläsning. Å andra sidan är filologen Alexanderssons diskussioner av enskilda textproblem i Johannesevangeliet värdefulla.

Tommy Wasserman
Docent, Örebro

Ann af Burén, *Living Simultaneity. On religion among semi-secular Swedes*. Huddinge: Södertörns högskola, 2015. 267 sid.

Att studera religion bland människor som varken är uttalat religiösa eller uttalat icke-religiösa har för religionsvetenskapen alltid varit problematiskt. Detta på grund av svårigheten att finna de personer det handlar om, och för att dessa personer inte uppvisar någon kongruent religiös hållning. Hur kan vi komma fram till generell kunskap om dessa människors religion om det inte finns något som är gemensamt för dem, mer än att de inte är uttalat religiösa? Vi kan emellertid inte lämna dessa människor utanför de religionsvetenskapliga studierna, för det är ett växande antal personer i Sverige (kanske till och med de flesta) och i många andra västerländska länder som har en vag relation till det religiösa. Lena Löwendahl beskrev detta i sin bok *Religion utan organisation* från 2005 som religiös rörlighet och Phil Zuckerman visar i boken *Society without God* från 2008 hur denna grupp av människor skapar mening i sin tillvaro utan att koppla till religiösa referenser.

Ann af Burén väljer i sin avhandling att benämna dessa människor som semisekulära och deras religiösa förhållningssätt som ’levd samtidighet’ (”living simultaneity”), det vill säga människor som inte väljer mellan olika religiösa och profana ställningstaganden utan inkluderar olika delar från flera av dessa samtidigt. Genom att knacka dörr hos personer boende i ett kvar-

ter på Södermalm i Stockholm kom hon i kontakt med 28 personer som stämde in på kriterierna som semisekulära och var villiga att låta sig intervjuas och svara på en enkät om sin religiositet. Avhandlingens syfte är att bidra med kunskap om semisekulära människor och analysera deras förhållningssätt till religion med fokus på det som kan uppfattas som motsägelsefullt (s. 21). Detta görs genom att besvara följande tre frågor: hur tillskriver de intervjuade personerna begreppet religion mening? Hur beskriver de intervjuade personerna sig själva i religiöst avseende? och Hur förklarar de intervjuade personerna händelser och erfarenheter som upplevts som icke-ordinära? (s. 21).

Bokens struktur följer avhandlingars klassiska mönster med ett introducerande kapitel som sätter in avhandlingens syfte i ett vetenskapligt sammanhang gällande problemområdet, tidigare forskning och teorier. Sedan följer ett kapitel om metod (kap. 2), ett bakgrundskapitel om religionens plats och funktion i Sverige (kap. 3) och efter det kommer tre empiriska kapitel (kap. 3-6) som var och ett besvarar avhandlingens tre frågor. Boken avslutas sedan med sammanfattning och slutsatser (kap. 7).

Att finna informanter genom att knacka på hemma hos människor är ett nytt och föredömligt sätt att arbeta metodologiskt, även om risken finns att de personer som intervjuas kommer att likna den som intervjuar. Med det menar jag att de som svarar ja på att låta sig intervjuas i stor utsträckning gör så för att de kan känna igen sig i, och därmed känna förtroende för, den som skall genomföra intervjun. I studien ingår endast ett fåtal lågutbildade, ett fåtal med icke-svensk bakgrund och en övertvägande del är kvinnor. När det gäller kvalitativa studier har dock denna brist på representativitet inte någon avgörande betydelse för resultaten, och af Burén visar att hon tydligt är medveten om denna brist. Hon har på ett reflekterande sätt arbetat noggrant med intervjuguiden, enkäter och samtalen med informanter, vilket ger en hög trovärdighet till den analys och de slutsatser som dras i studien. Tolv av de 28 personerna som ingick i studien har dessutom intervjuats och genomfört enkäten ytterligare en gång cirka två år efter det först intervjuutillfället, något som gav författaren en unik möjlighet att studera föränderlighet i informanternas religiositet.

Af Buréns slutsatser grundade i diskursiva teorier, är att det finns en flyktighet, föränderlighet och motstridighet i informanternas relation till religion. De tycks ha flera olika förhållningssätt till religion, till religiösa tillhörigheter och till religiösa erfarenheter samtidigt. Förhållningssätten artikuleras olika beroende på kontext, på den funktion de har för personen samt på de aspekter i den religiösa traditionen som är av betydelse för informanterna just då. Det som under läsningen av boken skaver, och som af Burén nuddar vid ibland, är frågan om detta förhållningssätt till religion är något som är unikt för moderna människor och deras förhållningssätt till tillvaron i stort, till poli-

tik, etik, kultur, kunskap eller för all del till kärlek. För det kanske är så hos moderna människor att deras förhållningssätt till religion inte skiljer sig på något avgörande sätt från deras förhållningssätt till andra aspekter av tillvaron.

Sammantaget ger denna välskrivna avhandling en fördjupad och reflekterad kunskap om hur människor med vag religiös tillhörighet talar om sin religiositet, en avhandling som kommer att vara till gagn för kommande främst kvantitativa studier om människors komplexa förhållningssätt till religion. Den ger oss tyvärr liten kunskap om hur dessa människor faktiskt lever religiöst - vilket gör att bokens titel blir något vilseledande - men det får vara en uppgift för kommande studier.

Magdalena Nordin,
FD, Lund

Anders Burman & Rebecka Lettevall (red.), *Tysk idealism*. Stockholm: Axl Books, 2014. 412 sid.

Gary Dorriens magistrala teologihistoriska verk *Kantian Reason and Hegelian Spirit: The Idealistic Logic of Modern Theology* (2012) bygger på tesen att "Modern religious thought originated with idealistic convictions about the spiritual ground and unifying reality of freedom, and there is no vital progressive theology that does not speak with idealistic conviction, notwithstanding the ironies and problems of doing so." En viktig poäng i hans komplexa tes är att en bedömning av den moderna teologins idémässiga förutsättningar förutsätter en välgrundad bild av den epokgörande tyska idealismen och dess efterverkningar än in i nutiden. Denna volyms redaktörer är idéhistoriker vid Södertörns högskola och visar hur idealismens förpassning till "akademins djupaste källarhåla" under 1900-talet dock ofta lett till enbart slarvigt vidareförda klichéuppfattningar. Under flera årtionden har dock kunskaperna om epoken ökat väsentligt genom enträget filologiskt arbete kring källtexter. Namnkunniga filosofer som Kant, Fichte, Hegel och Schelling kan delvis omprövas utifrån en mer finmaskig kartläggning av tidens intellektuella debatt. Detta nyfunna intresse, som redaktörerna påpekar, följer i spåren av en breddning från en primärt kunskapsteoretisk reception till att inkludera aktuella frågor som estetisk och politisk teori samt deras samspel, språkfilosofi och en sekulär reception av teologitraditionen (något som dock inte nämns här).

Antologins inledning ger en översikt av utvecklingen inom den tyska idealismens huvudsakliga period från Kant till Hegel och Schelling. Redaktörerna har sedan samlat uppsatser från dess reception i dagens svenska (med ett finskt undantag) forskning inom främst idéhistoria men även filosofi, teologi och estetiska vetenskaper. Här bjuds läsningar av centrala texter (Staffan Carlshamres genomgång av avsnittet kring

självmedvetande i Hegels Andens fenomenologi) och teman (Anna-Lena Renqvist om filosofins grundsatsproblematik hos Schelling samt Sten Dahlstedt om konstreligion). I en utmärkt uppsats introducerar Vesa Oittinen också K.L. Reinhold, en central filosof vars tidiga förmedling av Kant inledde de intensiva försöken att överkomma dennes dualistiska utgångspunkter i en apodiktisk grundsats för filosofin. Många bidrag är mer specifikt profilerade och erbjuder delvis ovanliga infallsvinklar i linje med författarnas övriga forskning. Här är det naturligt att främst presentera de artiklar som tydligast anknyter till det religionsvetenskapliga fältet.

Jayne Svenungsson visar på inspiration från Joakim av Floris till den kring år 1800 radikala föreställningen om religionens pånyttfödelse till en epok av universell inklusivitet (här hos Novalis och Schelling). Anders Bartonek pekar på den strukturella likheten mellan Hegels uppfattning av staten och Schellings gudsbegrepp samt påtalar deras bristande säkerställande av individens friheter. Hans läsningar är värdefulla men jämförelsen haltar delvis då den inte beaktar den kategoriala skillnaden mellan gudsbegreppet och staten som allmänbegrepp. Frågan är hur Schelling möter den kristna uppfattningen om gudsrelationen som förutsättning för människans djupaste frihet, en teologisk princip som visserligen närmast som regel undermineras då religiösa gemenskaper ställer sin empiriska-politiska gemenskap framför människans frihet i Gud. Sten Dahlstedt breda teckning av epokens estetiskt präglade religionsteorier påvisar bland annat hur detta hos Hegel bottnar i en syn på konst som uppenbarelsform för en typ av förnuftig och moralisk subjektivitet. Wagners försök att realisera det av Schleiermacher först brukade begreppet konstreligion berörs men diskussionen av den inbördes hierarkin mellan konst och religion hos romantikerna Schleiermacher och Schlegel lider tyvärr av misstaget att se dem som distinkta sektorer eller verksamheter. Hos dessa teoretiseras religion, konst, bildning etc. i första hand som mentala kapaciteter men i realiteten tänks de ständigt interagera på ett sådant sätt att gränserna mellan dem blir principiellt omöjliga att definiera. Jan Olof Bengtsson diskuterar hur begreppet senidealism lanserades i ljuset av 1920-talets dialektiska teologi med en agenda att markera distans till en Hegelsk eller "liberalteologisk" panteism för att istället framhäva den systematiska betydelsen av hur den sene Schelling och med honom samtida spekulativ teism på nytt öppnade filosofin för kristen uppenbarelse och teologiska teorier om det absoluta.

Karl Barth medgav att hans dialektiska teologi var negativt bestämd av den Schleiermacherbild han avvisade och på liknande sätt har postliberala, postmoderna och postkoloniala strömningar nyligen genom negeringar av modernitetens "sektularism" och "liberalism" ironiskt nog förblivit beroende av bestämda tolkningar av Kant och Hegel m.fl. Möjligheter till ett